

ETIKA (TUDI) V OBJAVLJANJU ETHICS (ALSO) IN PUBLISHING

Etika je globoko zasidrana v zdravstveni negi in babištvu, ni dvoma, da je njun del, prav tako tudi ni dvoma, da je tudi pomemben del znanstvenoraziskovalnega dela. Medicinske sestre in babice smo jo sprejele kot dejstvo. Etika odraža dobro klinično in raziskovalno prakso, premalo pa se zavedamo, kako pomembna je etika v objavljanju. Še več, pogrešamo etičnost v objavljanju, pogrešamo etično dozorelost. Geder, Pivec, Žilič Fišer (2010) so zapisali, da etičnost ni neka dodatna izurjenost, etičnost je osebna drža človeka in na začetkih razvoja etike je veljalo eno samo pravilo: posnemaj etičnega človeka in boš zmeraj na dobri poti. Sčasoma so postale stvari bolj zapletene in danes ni več tako preprosto določiti, kaj je etična zrelost.

Znano je, da je pisanje za objave naporno, da je potrebno za to aktivnost poznati akademski stil pisanja, imeti razpoložljiv čas in vložiti veliko truda. Gre za naučeno veščino, za katero so potrebne inštrukcije in izkušnje (Heinrich et al., 2004). V uredništvu *Obzornika zdravstvene nege* opažamo, da je te veščine med avtorji še vedno premalo, pogosto tudi uredniške in recenzentske pripombe pri avtorjih naletijo na nejevoljo, neprofesionalen odnos, včasih celo na osebno užaljenost. Premalo je zavedanja, da je potreben profesionalni odnos tudi na področju širjenja novih spoznanj, kar je eden od poglavitnih namenov objavljanja. Zavedamo se, da je objavljanje za mnoge avtorje »prisila« v neusmiljenem zbiranju točk, če izpostavimo predvsem akademske kroge. Na to je opozorila tudi Olshansky (2007). Velikokrat je objava nujna za izpolnitev zahtev izobraževalnega programa (magistrski in doktorski študij), a zavoljo tega ne smemo pozabiti na etiko objavljanja. Grbec je v letu 2002 izpostavila, da ima vsaka vsebina, objavljena v *Obzorniku zdravstvene nege*, etično komponento. Tako je še danes. Ta komponenta vedno bolj pridobiva na svoji veljavi, čeprav se tega redko zavedamo.

Z uvodnikom želimo opozoriti na etičnost objavljanja, h kateri smo zavezani uredništvo, recenzenti in avtorji. Odgovorni smo, da naredimo »pravo stvar«, kot jo je poimenovala Olshansky (2007). Za nas je »prava stvar«, da avtorje opozorimo na nepravilnosti ali pomanjkljivosti, ko/če se pojavijo v gradivih, ki smo jih sprejeli v uredniški postopek in jih nameravamo objaviti, bodisi da so pomanjkljivi v vsebinskem, metodološkem in/ali oblikovnem vidiku. Slednji med drugim vključuje pravilno rabo strokovne terminologije in ustrezno citiranje literature.

Pravilna in skrbna raba strokovne terminologije je pomemben dejavnik za profesionalni razvoj zdravstvene in babiške nege, ki mu v uredništvu namenimo posebno pozornost.

Kadar avtor v svojem prispevku uporablja podatke drugih avtorjev, mora biti to v celotnem besedilu jasno, natančno in dosledno označeno s pomočjo citiranja. V nasprotnem primeru so kršene avtorske pravice, delo pa je lahko označeno kot plagiat (Mihelič Zajec, 2005). Pri delu v uredništvu opažamo nenatančno citirane avtorje, tipkarske napake v naslovih, letnicah izdaj, napačno številčenje volumnov, zvezkov, strani ipd., tudi vse to je odraz neetičnega odnosa do objavljanja. To je nemalokrat sicer odraz nezadostnih veščin in spretnosti pisanja, premalo znanja ali nizke motiviranosti oz. nezavedanja pomena pravilnega in natančnega navajanja literature in nenezadnje tudi neupoštevanja uredniških navodil. Na etičen odnos do znanstvenoraziskovalnega in strokovnega dela smo opozorili v lanskem uvodniku tretje številke (Mihelič Zajec, Dornik, 2009), danes dodajmo delček k mozaiku etičnosti še z vidika objav.

V uredništvu smo v vseh pogledih etično zavezani temu delu in nosimo vso etično odgovornost. Ne glede na to, kdo pripravi članek za objavo, za vse je postopek enak. Če so napake, se nanje opozori. Etični standard je, da je recenzentsko delo anonimno. Strokovnemu recenzentu je prikrita identiteta avtorja in avtorju ali avtorjem prikrita identiteta recenzenta, vse z namenom, da bi se izognili morebitni namerni pristranskosti ter etičnim konfliktom.

Članki so redko sprejeti v objavo brez dodatnih revizij. Le majhnemu odstotku avtorjev uspe prispevek objaviti brez popravkov. Cikel popravljanja prispevka se lahko tudi večkrat ponovi (Mihelič Zajec, 2007). Izkušnje kažejo, da je avtorjem večkratno »piljenje« težko. Popravljanje/dopolnjevanje lahko občutijo kot lasten neuspeh, nekaj nepotrebnega, odvečnega. Nekateri razmišljajo o odstopu od objave. Naloga uredništva v takšnih situacijah je spodbuda, podpora, pomoč. Postavlja pa se etično vprašanje, ko se avtor članka, ki je tik pred objavo in v katerega je bilo poleg avtorjevega dela vloženo tudi delo recenzentov in uredništva, odloči odstopiti od objave oz. članek objaviti drugje. Nenazadnje avtorji oddajo članek v uredništvo s podpisano izjavo o avtorstvu, ki je zavezujoča.

Pri etiki v objavljanju ne smemo pozabiti, da je nedopustno objaviti isti prispevek dvakrat – v dveh različnih časopisih. Prav tako je nesprejemljivo objaviti v dveh različnih časopisih dva vsebinsko povezana

prispevka brez soglašanja lastnika avtorskih pravic, kar je običajno založnik. Ta problem se lahko pojavi, če avtor objavlja različne segmente iste študije v različnih časopisih (Wink, 2002).

Avtorstvo, pomeni prispevek pri zamisli, načrtu, analizi in pisanju članka. Pomeni znatni osebni prispevek (Drinovec, Ahčan, 2006). Neetično je navajati uveljavljene pisce kot soavtorje z namenom povečevanja kredibilnosti vsebine. Prav tako je etično nesprejemljivo prikrivanje (namerno nenačujanje) soavtorjev. Neetično je uporabiti (zlorabiti) zahvalo kot pomagalo za sprejem prispevka v objavo (Mihelič Zajec, 2007). V primeru soavtorstva je nevarno, če se avtorji že v fazi priprave na pisanje članka ne dogovorijo o zaporedju navajanja avtorjev in ne definirajo konkretnih nalog posameznega avtorja. Izkušnje uredništva v zadnjem letu so, da se v primeru popravljanja/dopolnjevanja članka vodilni avtor in soavtorji težko uskladijo.

In končno ne smemo pozabiti, da je plagiatorstvo nedopustno, skrajno neetično in nesprejemljivo. Tudi lastno plagiatorstvo (self-plagiarism) je podvrženo istim etičnim načelom (Olshansky, 2007). Urednik Poljak (2009) v uvodniku opozarja na pasti plagiatorstva ter na to, da je plagiatorstvo včasih težko odkriti, sploh manjšim uredništvom, kot je naše, a k sreči obstajajo programska orodja, ki odkrivajo takšno ravnanje.

Da je etika objavljanja pomembna, pričajo Etične smernice za objavo prispevka, ki jih je Elsevier, vodilni svetovni založnik znanstvenih, med njimi tudi zdravstvenih časopisov, ter ponudnik drugih vodilnih informacijskih servisov, objavil na svoji spletni strani (Ethical, 2010).

Uredništvo, avtorji in bralci smo zavezani etiki in upoštevanju etičnih načel tudi v procesu objavljanja. Rezultat objav ni odvisen samo od avtorja, k temu po-

membno prispevajo recenzenti in uredništvo. Objave (kakovost, ne toliko količina) so pomemben pokazatelj razvitosti profesije in po njih nas presojujejo in ocenjujejo tudi strokovnjaki drugih strokovnih področij. Ne pozabimo, da v objavljanju ni »visoke kakovosti« brez »visoke etičnosti«.

Literatura

1. Drinovec J, Ahčan U. Standardi za medicinsko pisanje in urejanje. Zdrav Vestn. 2006;75(2):105–9.
2. Ethical guidelines for journal publication. 2010. Dostopno na: http://www.elsevier.com/wps/find/intro.cws_home/ethical_guidelines (5. 12. 2010)
3. Geder M, Pivec F, Žilič Fišer S. Učenje etike za spreminjanje prihodnosti. OZ. 2010;15(3):96–9.
4. Grbec V. Obzornik in etika. Obzor Zdr N. 2002;36(4):201–2.
5. Heinrich KT, Neese R, Rogers D, Facente AC. Turn accusation into affirmations: transform nurses into published authors. Nurs Educ Perspect. 2004;25(3):139–45.
6. Mihelič Zajec A. Kako napisati strokovni članek? In: Marinč L, ed. Novosti pri zdravljenju bolnikov z motnjami srčnega ritma: zbornik predavanj, Radenci, 3. in 4. junij, 2005. Ljubljana: Zbornica – Zveza, Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v kardiologiji in angiologiji; 2005: 8–21.
7. Mihelič Zajec A. Pomen in vrednost objav strokovnih člankov za zdravstveno nego in medicinske sestre ter proces pisanja. In: Kvas A, ed. Zagotavljanje varnosti bolnikov z boleznimi srca in žilja. XX. strokovno srečanje v Mariboru, novembra 2007. Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v kardiologiji in angiologiji; 2007: 77–86.
8. Mihelič Zajec A, Dornik E. Avtorjeva odgovornost za natančno navajanje literature. Obzor Zdr N. 2009;43(3):153–4.
9. Olshansky E. Do the right thing. J Prof Nurs. 2007;23(4):185–6.
10. Poljak M. Acta Dermatovenerologica Alpina, Panonica et Adriatica and scientific misconduct. Acta Dermatovenerol APA. 2009;18(3):91–3.
11. Wink DM. Writing to get published. Neurol Nurs J. 2002;29(5):461–7.

*mag. Ema Dornik, viš. med. ses., prof. zdr. vzg., urednica
e-naslov: ema.dornik@guest.arnes.si*

*Andreja Mihelič Zajec, viš. med. ses., univ. dipl. org., odgovorna urednica
Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta, Oddelek za zdravstveno nego*